

مصادیق طلاق عاطفی

بهاره سادات پوررضوی مجومرد

فاطمه جعفری

کبری گل محمدی

چکیده

براساس تعالیم اسلامی طلاق منفورترین امر در اسلام است. که طلاق عاطفی یکی از انواع طلاق بشمار می‌آید، که در هیچ دفتر قانونی ثبت نمی‌شود ولی سردی روابط پیامدی به مراتب بدتر از طلاق رسمی بر اعضای خانواده و جامعه می‌گذارد. این پژوهش که به شیوه کتابخانه‌ای انجام شده سعی نموده با روش توصیفی تحلیلی به بیان مصادیق طلاق عاطفی از جمله عدم رعایت حقوق زوجین که منجر به رفتارهایی چون بداخلاقی عیب جویی کردن از همدیگر ضرب و شتم در بستر خانواده شده که به دنبال آن زوجین از پذیرش مستولیت خانواده فرار کرده به انحراف جنسی و توجه بیش از حد به فرزندان و ادامه دوستی‌های مجردی روی می‌آورند و هر یک از زوجین تنها به خود و نیازهای شخصی‌شان توجه می‌کنند، دیگر تمایلی به ابراز عشق و محبت به یکدیگر ندارند و کانون خانواده که جایگاهی برای تامین آرامش زوجین است تبدیل به محیطی ناآرام شده که زن و شوهر به خاطر برآورده نشدن نیازهایشان دچار نوعی یاس و نامیدی و احساس گناه شده و فشارهای روحی روانی که به آنها واردشده که دچار نوعی انزوا طلبی و گوش‌گیری شده و هر یک از زوجین تنها به خود و نیازهای شخصی‌شان توجه می‌کنند. هر خانواده به تناسب مشکلات زمینه‌ای که برایشان به وجود آمده شکل گیری مراحل طلاق عاطفی برایشان متغیر است.

کلیدواژه: طلاق، مصادیق، طلاق عاطفی، سردی روابط

مقدمه 4

از دیدگاه اسلام برای رسیدن به پله های ترقی و کمال انسانی، ازدواج و تشکیل خانواده جایگاه به سزاپردازی دارد. خانواده‌ای که براساس معیارهای اسلامی و انسانی شکل بگیرد آرامش روح و روان و جسم انسان را تامین می‌کند. با به وجود آمدن صفا و صمیمیت و همدلی خستگی‌های روحی و جسمی از بین می‌رود.

برای شکل گیری یک ازدواج وجود یک رابطه ی گرم عاشقانه می‌تواند شرط لازم برای یک زندگی دونفره باشد؛ اما آنچه به بقای این رابطه کمک می‌کند، حفظ معیارهایی است که این رابطه را شکل داده است. در بسیاری موارد باگذشت زمان و بروز مشکلاتی علاقه بین زن و مرد کمزنگ شده و رابطه‌ی آنان چنان سرد می‌شود که گویی هیچ احساس عاشقانه‌ای که آنها را زیر یک سقف نگه دارد وجود ندارد. متاسفانه امروزه نوعی روابط زناشویی در خانواده‌ها در حال شکل گیری است که آن را به «زناشویی خاموش» یا طلاق عاطفی تعبیر می‌شود.

طلاق عاطفی عبارت است از زندگی‌های خاموش و خانواده‌های تو خالی که زوجین در کنارهم به سردی زندگی می‌کنند؛ ولی بنا به دلایلی هرگز تقاضای طلاق قانونی نمی‌کنند. در این مقاله سعی شده تا به معرفی مصاديق طلاق عاطفی بپردازیم، که شامل مواردی از قبیل: ۱- عدم رعایت حقوق متقابل ۲- عدم پذیرش مسئولیت خانواده ۳- عدم آرامش در محیط خانه ۴- ناهمانگی در مسائل جنسی عدم ابراز عشق و محبت کلامی ۵- پاییند نبودن زوجین به وظایف شرعی می‌باشد. این مقاله در صدد پاسخ به این سوال است که ضمن آشنایی مخاطب با مصاديق طلاق عاطفی به پیشگیری از گسترش روز افزون این معزل در خانواده و جامعه جلوگیری شود.

عدم شناخت مصاديق طلاق عاطفی پیامدهای جبران ناپذیری بر خانواده‌ها دارد و منجر به گسترش طلاق عرفی در جامعه می‌شود. در کتاب «من و پنج وارونه» نوشته محمد اتان پور در سال 1395 به موضوعات محبت واقعی، محبت مجازی و آثار سوء آن و دلبستگی به جنس مخالف و راههای پیشگیری و درمان این رابطه پرداخته شده است؛ اما در این مقاله دلبستگی به جنس مخالف به عنوان یکی از مصاديق طلاق عاطفی ذکر شده ولی در مورد راهکارهای جلوگیری از آن مطلبی نیامده است. در کتاب «تنها تنها» نوشته محمد صادق آقاجانی که در سال 1393 به بررسی نشانه‌ها و عوامل طلاق عاطفی قبل و بعد از ازدواج

پرداخته است؛ اما در این مقاله به صورت جزئی تر طلاق عاطفی را پس از ازدواج مورد بررسی قرار داده است.

در پایان نامه «طلاق عاطفی زمینه ها و پیامدها» نوشته شهره روشنی در سال 1389 به بیان تجربیات طلاق عاطفی از زبان زنان پرداخته است؛ ولی در پژوهش پیش رو به صورت کلی مصادیق طلاق عاطفی در مردان و زنان بیان شده است، در پایان نامه «تعارض و اختلافات زناشویی در خانواده های درگیر طلاق عاطفی» نوشته ناهید زنگویی در سال 1395 به صورت تحقیق میدانی به بررسی تعارضات زناشویی پرداخته است؛ اما در مقاله پیش رو به روش کتابخانه ای به معنی مصادیق طلاق عاطفی پرداخته است.

در مقاله «طلاق عاطفی و استراتژی مواجهه با آن» نوشته سوسن باستانی در سال 1389 به بررسی پیامدهای طلاق عاطفی و راهکارهای پیشگیری از آن پرداخته شده؛ ولی در این مقاله در مورد راهکارهای پیشگیری از طلاق عاطفی مطلبی ذکر نشده است. در مقاله «بررسی نقش عشق در پیش بینی طلاق عاطفی زنان و مردان متاهل» نوشته سید محمدرضا رضازاده در سال 1393 برکیفت زندگی زنان در طلاق عاطفی اشاره شده است؛ اما در مقاله پیش رو به صورت کامل به بیان مصادیق طلاق عاطفی پرداخته شده است.

این مقاله در صدد پاسخ به این سوال است که مصادیق طلاق عاطفی در جامعه اسلامی چیست. هدف از این نوشتار علاوه بر شناخت مصادیق طلاق عاطفی و تطبیق دادن آن بر زندگی شان به دنبال پیدا کردن عوامل به وجود آورنده و راهکارهایی برای جلوگیری از طلاق عاطفی در زندگی زوجین می باشد.

معنای طلاق

طلاق در لغت به معنای آزاد ساختن از قید و بند است و آنگاه به صورت استعاره در رها کردن زن از قید و بند ازدواج استعمال شده است.^۱

در شریعت نیز گستاخ پیوند زناشویی به فسخ یا طلاق صورت بگیرد.^۲

1 . قرشي،قاموس قرآن ، ذيل ماده طلاق؛ راغب اصفهاني، مفردات راغب، ذيل ماده طلاق

2 . محقق داماد، بررسی فقهی حقوق خانواده ،ص 379

طلاق انواعی دارد که در فقه امامیه طلاق را به بدعتی و طلاق سنی تقسیم می کنند. مقصود از طلاق بدعتی، طلاق نامشروع و حرام است که عبارت از طلاق در حال حیض و نفاس، طلاق در طهر غیر موقعه و طلاق سه گانه که رجوعی بین آنها واقع نشده باشد که همهی آنها باطل است.

طلاق سنی، طلاق مشروع و مجاز است که به بائن، رجعی و عدی تقسیم شده است.^۱

متاسفانه در سال های اخیر علاوه بر بالا رفتن درصد طلاق در کشورمان، نوع جدیدی از طلاق رواج پیدا کرده که از انواع طلاق های فقهی به شمار نمی آید که به آن طلاق عاطفی یا طلاق خاموش گفته می شود. طلاقی که در هیچ دفتری ثبت نمی شود اما سردی روابط یا طلاق عاطفی همسران با هیچ مقیاسی جز درون افراد قابل سنجش نیست به همین دلیل افراد مدامی که زیر یک سقف زندگی می کنند، نوع روابطشان قابل ثبت نیست؛ اما متاسفانه میزان طلاق عاطفی^۲ برابر طلاق های رسمی است.

طلاق عاطفی

در بعضی خانواده ها زن و مرد در کنار هم به سردی زندگی می کنند ولی تقاضای طلاق قانونی نمی کنند. در واقع برخی ازدواج ها با طلاق پایان نمی یابند. «طلاق عاطفی به معنای گشوده شدن گره مهربانی و عاطفی زن و شوهر است. در طلاق عاطفی، همسران از یکدیگر جدا نمی شوند و در حقیقت زیر یک سقف زندگی می کنند؛ اما دیگر در میانشان از عشق و صفا خبری نیست. آنها زندگی روزمره شان را می گذرانند؛ ولی دیگر نشاط و احساسات همسری را در نمی یابند و به یکدیگر عشق نمی ورزند و کم کم از نقش حقیقی همسری خارج شده و به هم خانه بودن بسنده می کنند.»^۲

طلاق عاطفی گونه ای جدایی و نوعی از طلاق است که زوجین یکدیگر را به شدت منفی و کم ارزش ارزیابی می کنند؛ اما به دلایل گوناگون یا به علت یکسری شرایط خاص زیر یک سقف زندگی را ادامه می دهند.

1. صفائی، امامی، مختصر حقوق خانواده، ص 251

2. قاسمی، صمیمانه با همسران، ص ۲۰

از دیدگاه اسلام، ازدواج و تشکیل خانواده اهداف متعددی دارد از جمله : ۱-پاسخ به ندای غریزه و فطرت ۲-ایجاد کانون آرامش برای دو همسر ۳-داشتن فرزند و تربیت کودکان و نوجوانان صالح، سالم و نیکوکار ۴-حفظ عفت و پاکدامنی ۵-دوستی، محبت و عشق ۶-تامین سلامت جسم و روان و برقراری تعادل در وجود آدمی ۷-کمک به تکامل و رشد یکدیگر ۸-ارضاء و اقناع میل جنسی.^۱

و در بعضی از خانواده ها به دلیل آسیب هایی که می بینند روابط غیر دوستانه بین اعضا جایگزین مهر و محبت، صفا و صمیمیت شده و به اهداف زندگی مشترک هیچ پایبندی ندارند از جمله:

الف : عدم رعایت حقوق زوجین

برقراری رابطه مناسب بین زن و شوهر، قدردانی از همسر، مهربانی و خوشروئی از مهم ترین راهکارهایی است که از بروز طلاق عاطفی جلوگیری می کند. شخصیت انسان حق مسلم اوست که نباید توسط دیگران نادیده گرفته شود. در محیط خانواده چون زن و مرد به منزله یک روح در دو بدن هستند، احترام به شخصیت دیگری احترام به خود شمرده می شود و عامل مهمی برای تحکیم زندگی است. یکی از عوامل بسیار مهم در طلاق عاطفی رفتارهای نامناسب یکی از همسران یا هر دوی آنهاست؛ سوء معاملت زوجین به دلایلی رخ می دهد و درنتیجه دلسردی نا امیدی در خانواده را فراهم می کند.

۱- بداخلاقی

بداخلاقی در تمام مراحل زندگی، عملی ناپسند به شمار می آید؛ اما ناپسندی آن در درون خانواده بیشتر است. پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید : « بدترین شما کسی است که بد اخلاق تر، پرهزینه تر و برای خانواده اش گران بارت باشد.»^۲

بداخلاقی هریک از همسران، همهی اعضای خانواده را خسته و دلزده می کند، بد اخلاقی زن یا شوهر سبب می شود که طرف دیگر را به مقابله با او برخیزد و یا از او فاصله بگیرد و ارتباط شان همواره با استرس و نگرانی همراه باشد.^۱

1 . صافی، خانواده متعادل، ص 14 تا 19

2 . الهمدانی، الفردوس بمؤثر الخطاب ، ص 370

۲- پرداختن بیش از حد به مشکلات

معمولًا طلاق عاطفی با گله و شکایت زوجین نسبت به یکدیگر شروع می‌شود؛ یعنی زن و شوهر در مورد انتظاراتی که برآورده نشده، صحبت می‌کنند و همیشه نیمه خالی لیوان را مشاهده می‌کنند و زمانی که زندگی زوجین خالی از مهر و محبت می‌شود دیگر توجهی به نکات مثبت یکدیگر ندارند، اغلب توجهشان به بیان کمی و کاستی‌های زندگی معطوف می‌شود.

هیچ گاه فراموش نکنیم که چرخ زندگی همیشه آن گونه‌ای که ما می‌خواهیم به گردش در نمی‌آید، ناملایمات و سختی‌ها همیشه در زندگی پیش می‌آید؛ پس در این موقعیت‌ها باید با شرایط نامساعد زندگی ساخت؛ چرا که عدم تحمل شرایط زندگی را به کام همسران تlux می‌کند. امام باقر علیه السلام فرمودند: «کسی که مدارا کردن را رها کند، امور ناخواهایند به او نزدیک می‌شود.»^۱ بنابراین زندگی شیرین در سایه سازش و مدارا کردن جلوه‌گر می‌شود.

۱. مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۳۶۳

نتیجه گیری

همیشه شکست در ازدواج به طلاق قانونی نمی انجامد، خیلی از زوج ها هرچند از یکدیگر جداشده اند اما در حقیقت زندگی جداگانه ای دارند آنها در یک خانه زندگی می کنند، ولی جدا از هم تصمیم می گیرند، تفریحات جداگانه ای دارند، باهم گفت و گو نمی کنند، از حال هم باخبر نیستند. به طور کلی اگر انگیزه شروع زندگی مشترک درست نباشد، زن و مرد تمایلات خود را در نظر نگیرند و تن به ازدواج دهنده سرانجامی جز سردی و بی تفاوتی نخواهد داشت . زن و مرد پس از یک دوره طولانی دعوا و جر و بحث از این وضعیت خسته و وارد مرحله بی تفاوتی می شوند.

زندگی در شرایط طلاق عاطفی زوجین را به طرف مشکلات روحی و روانی سوق می دهد و آنان را مجبور به زندگی اجباری زیر یک سقف می کند طلاق عاطفی روی روابط جنسی اثر گذار است، طلاق عاطفی فشارهای روحی روانی و عصبی فراوانی را به زوجین تحمیل می کند و سیستم بنیان خانواده، بی اعتمادی طرفین، انحرافات اخلاقی و احتمال خیانت به همسر را در زوجین افزایش می دهد. زوجین علاوه بر دل سردی و بی توجهی به زندگی خود ، و به زندگی سایر افراد خانواده بخصوص فرزندان بی تفاوت می شوند و خود همین امر به تنها یی لطمہ و آسیب های روحی فراوانی به کودکان امروز و جوانان فردای کشور وارد می کند.

اهمیت نهاد خانواده به اندازه ای است که سلامت و سعادت فرد وابسته به داشتن خانواده ای بانشاط و سالم است. هرگونه آسیبی که متوجه این نهاد شود مستقیم یا غیر مستقیم تهدیدی برای رشد و تعالی جامعه می باشد؛ بنابراین برای بقای اجتماع لازم است به این موضوع اهمیت زیادی داده شود. اگر بنای خانواده از شالوده محکم نباشد در برابر سختی ها و مشکلات زندگی به سرعت از هم می پاشد.

زوجین برای محقق شدن زندگی بادوام در مرحله اول حقوق و وظایف خود را بشناسند و در مرحله بعد به وظیفه و تکلیف خود عمل کنند. اگر این دو اصل در زندگی زوجین رعایت شود، کار به بروز مشاجره، دعوا، شکایت و دادگاه و... کشیده نمی شود. باید هم زن در برابر شوهر مطیع، صبور، متحمل، قدردان و وفادار باشد، هم شوهر نسبت به همسرش بردبار، نیکوکار، قدرشناص، احترام گذار و تامین کننده نیازهای معیشتی و آسایش باشد.

اگر زن و شوهر هردو به وظایف خود عمل نکنند، خانواده ای بی صفا، نا آرام، سرد و بی محبت خواهند داشت که زمینه ساز جامعه ای ناسالم خواهد شد. رفتار محسنانه، پایین آوردن سطح توقعات نامعقول، تقویت باورهای دینی و عفو و گذشت در برابر ضعف های طرف مقابل خانواده را از بروز طلاق عاطفی محفوظ می دارد. البته آنچه به عنوان مصادیق طلاق عاطفی در این مقاله گفته شد یکی تا دو مورد در هر خانواده معمولی هم مشاهده شود؛ ولی اکثر یا همه این موارد با هم در زندگی مشترک بسیار خطرناک و نشانه‌ی طلاق عاطفی بشمار می آید.

پیشنهادات

- ۱- طلبه های پژوهشگر مقاله هایی در زمینه عوامل به وجود آورنده طلاق عاطفی، راههای پیشگیری و راهکارهای درمان طلاق عاطفی، تاثیر طلاق عاطفی بر فرزندان و جامعه بنویسند تا همه ابعاد طلاق عاطفی در جامه شناخته شود.
 - ۲- طلبه ها در حلقه های صالحین به طور مفصل مصادیق طلاق عاطفی را برای مستمعین بازگو کنند.
 - ۳- مسئولین بهداشت و روان در کشور شرایطی را فراهم کنند تا دسترسی آسان و ارزان به مشاوره روانشناسی قبل و بعد از ازدواج داشته باشند و فرهنگ مراجعه به روانشناس و روانپزشک در اقشار مختلف مردم تقویت شود تامشکلات ریشه یابی شود و از بروز طلاق عاطفی در خانواده ها جلوگیری شود.
 - ۴- در مراکز مشاورات قبل از ازدواج آموزش مهارت های ارتباط به زوجین آموزش داده شود.
 - ۵- در صدا و سیما جهت آگاهی مردم از طلاق عاطفی و آسیب شناسی آن از مشاوران خبره دعوت به عمل آید.
- به امید روزی که همه خانواده ها در کنار هم با صفا و صمیمیت و عشق زندگی کنند.

فهرست منابع

* قرآن، ترجمه مهدی الهه قمشه ای.

منابع فارسی

1. اسلامی، فاطمه، باهم ولی تنها، قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۷۱ ه. ش
2. ترابی، مهدی، شکوفه سیب، قم: انتشارات اسوه، ۱۳۹۰ ه. ش
3. رفیعی محمدی، علی محمد، نسیم عشق، قم: انتشارات رسول اعظم (ص)، ۱۳۹۲ ه. ش
4. سارو خانی، سکینه، کاربردهایی از کلام وحی و ائمه برای بهتر شدن زندگی مشترک، یزد: توز و قلم، ۱۳۹۷ ه. ش
5. صافی، احمد، خانواده متعادل، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربيان جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۶ ه. ش
6. صفائی، حسین، امامی، اسدالله، مختصر حقوق خانواده، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۰ ه. ش
7. عسکری فر، حسین، نقش بهداشت و روان در ازدواج، بی جا: ناشر گفت و گو، ۱۳۸۰ ه. ش
8. غضنفری، علی، پیوند پایدار، تهران: انتشارات دلیل ما، ۱۳۹۵ ه. ش
9. فرید الحدیث، مرتضی، روایات ترتیبی از مکتب اهل بیت، بی جا: بی نا، ۱۳۶۶ ه. ش.
10. قاسمی، محمد علی، صمیمانه با همسران، قم: انتشارات نور الزهرا، ۱۳۹۳، چاپ اول
11. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: اسلامیه، ۱۳۶۷ ه. ش
12. قرنی، عبدالله بن محمد، مکارم الاخلاق، بیروت: دارالکتب العالمیه، ۱۴۰۹ ه. ق

13. گری، جان، مردان میریخی و زنان ونوسی، (ترجمه : نیازی)، تهران: انتشارات نجبا، ۱۳۸۱ ه. ق

14. محقق داماد، مصطفی، بررسی فقهی حقوق خانواده، بی جا: مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۷۸ ه. ش

15. مصطفوی، سید جواد، بهشت خانواده، قم: چاپ قدس، ۱۳۶۴ ه. ش

منابع عربی

16. احسان بخش، صادق، آثار الصادقین، بیجا: بی نا، ۱۳۷۴ ه. ش

17. حرماعلی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: مکتبه الاسلامیه، ۱۳۹۸ ه. ق

18. الحسینی العالی، محمد بن الحسن، الموضع العدیدیه، قم: انتشار الهدایی، ۱۴۰۶ ه. ق

19. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات راغب، بیروت: ناشر دار الشامیة، ۱۴۱۲ ه. ق

20. کلینی رازی، محمد بن یعقوب، الکافی، بیروت: درالصعب و دارالتعارف، ۱۴۰۱ ه. ق

21. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بی جا: انتشارات اسلامیه، بی تا

22. النسائی، احمد بن شعیب، السنن الکبری، بیروت: دارالکتب العالمیه، ۱۴۱۱ ه. ق

23. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، قم: موسسه آل بیت الاحیا التراث، ۱۳۰۸ ه. ش

24. الهمدانی، شیرویه بن شهردار الدیلمی، الفردوس بمائور الخطاب، بیروت: دارالکتب العالمیه، ۱۴۰۶ ه. ق